

УДК 347.191:347.15

Тіхонова Марія Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент
(Харківській національний університет внутрішніх справ)

СУБ'ЄКТИ ПРАВОВІДНОСИН, ЩО СКЛАДАЮТЬСЯ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

В Україні та світі прийнято поділяти досліджувану сферу на два великих блоки – професійний спорт та аматорський (любительський) спорт. Як справедливо зауважив один із відомих вчених, що оскільки професійний спорт безпосередньо пов'язаний з великими фінансовими вкладеннями він, в свою чергу, проник в усі галузі суспільних відносин, і в першу чергу, в економічну. Економіка будь-якого суспільства, безумовно, працює в галузі спорту. Цілі організації, підприємства, заводи і фабрики працюють, виключно, в спортивній сфері. В даний час в індустрії професійного спорту знаходяться в постійному оберті мільярди доларів, роблячи позитивний вплив на економічний розвиток держави. Спорт - це, в першу чергу, здоров'я нації в цілому. Отже, розвиток і зростання економіки будь-якої держави нерозривно пов'язані і більш того, знаходяться в прямій залежності від здоров'я її населення. З розвитком професійної спортивної діяльності все більш значущою стає проблематика механізму її правового регулювання. Але на нашу думку аматорський спорт, який звичайно заохочує менше грошей, але саме який сприяє веденню здорового способу життя наших громадян, профілактики захворювань та формує гуманістичних цінностей, почуття патріотизму у нашої молоді, а крім цього, саме любительський спорт створює умови для всебічного гармонійного розвитку кожної людини нашої країни, так саме потребує не менш ретельного дослідження з точки зору права.

Ключові слова: правовідносини, фізична культура і спорт, суб'єкти правовідносин.

Фізична культура і спорт є сферою правового регулювання – тим соціальним простором, що впорядковується за допомогою правових засобів. Досить тривалий час в нашій країні та закордоном велись наукові суперечки щодо ставлення такої нової галузі права, як «спортивне право». На думку автора ті відносини, що складаються у цікавій нам області ніяк не можна виокремити в цілу галузь права, але вивчати, досліджувати їх з точки зору права необхідно. Дослідженню правового регулювання відносин у сфері фізичної культури і спорту в Україні були присвячені роботи Г. М. Гніздовської, А. М. Апарова, Г. С. Бордюгової, М. О. Ткаліча та інших. Метою даного дослідження є розгляд відносин, що складаються у сфері фізичної культури та спорту в якості правовідносин і аналіз суб'єктів цих правовідносин.

На сьогоднішній день під терміном «правовідносини» розглядаються різні варіанти проявів права в суспільних відносинах. Розвиток і поширення теорії правовідносини у вітчизняній юриспруденції в значній мірі є досягненням радянського періоду становлення правової науки, в якій правовідносини стали однією з основних методологічних категорій. Теорія правовідносин, що склалася у вітчизняній юриспруденції, є цілісною тільки в системі координат, визначеній на підставі примату норми писаного права. Для неї норма породжує (регулює) правовідносини, а правовідносини є похідними від норми і суспільних відносин [2, с. 20]. Так, під правовідносинами найбільш часто розуміється певний за-

сіб правового впливу на суспільні відносини. У вузькому сенсі «правовідносини» – це взаємопов'язана сукупність персональних прав і обов'язків, що виникли на основі норм права [3, с. 92-93]. У широкому сенсі – це право в житті, саме в ньому воно знаходить свою реалізацію [4, с. 8], правовідносини слід вважати єдиною можливим способом реалізації норм права [5; 6], це суспільні відносини, які придбали певну форму під регулюючим впливом права. Саме в такому широкому сенсі правовідносини виступають як суспільні відносини, врегульовані правом [3, с. 93].

Особливостями правовідносини є:

- вони, з одного боку, складається на основі правових норм, а з іншого боку, за їх допомогою вимоги правових норм втілюються в життя;
- вони завжди є конкретним індивідуалізованим зв'язком, суб'єкти якого визначені поіменно;
- їх розглядають як засіб конкретизації правових норм стосовно певних осіб – їх учасників;
- в рамках правовідносин конкретний зв'язок між суб'єктами виражається через їх суб'єктивні права і юридичні обов'язки;
- вони є, як правило, свідомо-вольовим зв'язком;
- вони завжди породжують юридично значимі наслідки і тому захищаються від порушення державою [3, с. 93].

Відносини, що складаються в сфері фізичної культури і спорту, повністю відповідають вищезначеним ознакам. Так, вони виникають на підставі правових норм і за допомогою них вимоги норм права втілюються в життя. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 37 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері фізичної культури і спорту, з урахуванням пропозицій національних спортивних федерацій та фізкультурно-спортивних товариств комплектує на конкурсній основі з числа найбільш підготовлених спортсменів дитячо-юнацького, резервного спорту та спорту вищих досягнень, а також фахівців сфери фізичної культури і спорту, зокрема тренерів, національні збірні команди з визнаних в Україні Олімпійських та неолімпійських видів спорту для підготовки їх до участі в міжнародних спортивних змаганнях. А відповідно до ч. 12 тієї ж статті того ж Закону - спортсмен - член національної збірної команди України в разі його дискваліфікації (відсторонення) від участі в спортивних заходах, в тому числі за порушення правил спортивних змагань та / або положення (регламенту) про спортивних змаганнях, норм, визначених міжнародними та всеукраїнськими спортивними федераціями, а також за використання заборонених в спорті засобів (допінгу), одночасно виключається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері фізичної культури і спорту, з національної збірної команди та штатної команди національних збірних команд України. Всі суб'єкти даних правовідносин визначаються поіменно - спортсмен, заявку, якого розглядає спочатку федерація відповідного виду спорту і потім перенаправляє до центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері фізичної культури і спорту України, і який згодом укладає з даним спортсменом трудовий договір (ч. 9 ст. 37 Закону України «Про фізичну культуру і спорт»). При підписанні контракту ці правовідносини і розглядається як засіб конкретизації правових норм стосовно осіб, які його підписали. В даних правовідносинах у кожного суб'єкта виникають свої права і обов'язки, кореспондуючі один одному. Даний контракт звичайно ж буде відповідати і ознакам свідомо-вольової участі сторін при його підписанні. Даний контракт завжди породжує юридично значимі наслідки.

В рамках даної статті автор пропонує розглянути деякі особливості правовідносин, що складаються в сфері фізичної культури і спорту. Особливістю даних відносин в най-

першу чергу буде те, що сама сфера спорту ділиться на два величезних блоку – спорт любительський (аматорський) і спорт професійний (комерційний).

Автор погоджується з думкою В. П. Васькевича, що в силу того, що професійний спорт є відносно відокремленою і самостійною сферою суспільних відносин, досліджувана область справедливо охарактеризована в науковій літературі як «сукупність суспільних відносин приватного і публічного характеру, що виникають між суб'єктами у зв'язку з їх участю в професійній спортивній діяльності» [1, с. 29]. Єдине, що може додати автор, це те, що аматорський спорт теж поєднує в собі риси відносин як приватного, так і публічного характеру. Наприклад, в місті Харкові щороку з моменту 2012 року проводиться Харківський міжнародний марафон під егідою Департаменту сім'ї, молоді та спорту Харківської обласної ради. Саме проведення даного заходу і рішення про проведення його відноситься до галузі публічного права, а от виступ спортсменів в ньому, як любителів, так і професіоналів відноситься вже до сфери приватного права – для виступу учасники укладають договір, платять стартові внески, підписують необхідний пакет документів, відповідно до договору отримують стартові пакети і т.д.

Елементами будь-якого правовідношення є суб'єкт, об'єкт і його зміст. На наведених нами прикладах видно, що суб'єктний склад відносин, що складаються в сфері фізичної культури і спорту є специфічним, особливим. До суб'єктів даних правовідносин будуть відноситись як суб'єкти права публічного, так і приватного права: органи виконавчої влади, спортивні організації різних організаційно-правових форм, спортсмени-професіонали і спортсмени-аматори, спортивні агенти.

Органами виконавчої влади, які беруть основну участь в спортивних правовідносинах є: Міністерство молоді та спорту України (Положення про Міністерство молоді та спорту України), діяльність даного Центрального органу виконавчої влади поширюється на територію всієї України; на місцях регулювання фізичною культурою і спортом здійснюють спеціалізовані відділи (департаменти) в органах місцевих адміністрацій, наприклад, в Харківській області управління фізичною культурою і спортом здійснює такий структурний підрозділ Харківської обласної державної адміністрації як Управління у справах молоді та спорту, а в місті Харкові – Департамент у справах сім'ї, молоді та спорту Харківської міської ради.

Особливістю правовідносин в сфері фізичної культури і спорту, в яких беруть участь перераховані суб'єкти права є те, що часто вони будуть відноситись до публічного права, і будуються на принципах влади і підпорядкування.

Наступними суб'єктами досліджуваних правовідносин є спортивні організації. Спортивні організації, як уже було зазначено, можуть створюватися в різних організаційно-правових формах. В першу чергу вони можуть бути як комерційними, так і некомерційними. До некомерційних спортивним організаціям відносяться: спортивні установи та непідприємницькі фізкультурно-спортивні товариства.

У формі установ в Україні створюються дитячо-юнацькі спортивні школи, спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю, школи вищої спортивної майстерності, центри олімпійської підготовки, центри студентського спорту вищих навчальних закладів, фізкультурно-оздоровчі установи (центри, комплекси, клуби і т.д.), центри фізичного здоров'я населення, центри фізичної культури і спорту інвалідів. Особливостями даних спортивних організацій є те, що всі вони створюються і діють на підставі відповідних положень, а їх засновниками найчастіше виступають центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації або органи місцевого самоврядування. Фінансування спортивних установ здійснюється за рахунок власника (засновника), відповідного бюджету або інших джерел, не заборонених законодавством.

У формі невідприємницького фізкультурно-спортивного товариства в Україні створюються і діють колективи фізичної культури, які створюються на підприємствах, в організаціях, установах, фізкультурно-спортивні товариства, спортивні федерації, громадські організації спортивної спрямованості учнів та студентів, громадські організації спортивної спрямованості ветеранів фізичної культури і спорту, Національний олімпійський комітет, національні спортивні федерації інвалідів, Національний комітет спорту інвалідів України, Спортивний комітет України. Особливостями даних спортивних організацій є те, що всі вони створюються у формі громадського об'єднання, тобто створюються і діють відповідно до Закону України «Про громадські об'єднання», всі вони діють на підставі своїх статутів, і всі вони є некомерційними організаціями – їх метою не може бути отримання прибутку. Крім того, фізкультурно-спортивні товариства, громадські організації спортивної спрямованості учнів та студентів, громадські організації спортивної спрямованості ветеранів фізичної культури і спорту можуть мати статус всеукраїнського об'єднання громадян, спортивні федерації, національні спортивні федерації інвалідів можуть мати статус національної, що дозволяє їм представляти вид спорту у відповідних міжнародних спортивних федераціях.

Що стосується комерційних спортивних організацій, то в Україні, відповідно до ст. 84 Цивільного кодексу вони можуть створюватися у формі підприємницького товариства – товариства з повною відповідальністю, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю або акціонерного товариства. Найчастіше комерційні спортивні організації в Україні створюються у формі товариства з обмеженою відповідальністю, так, наприклад, у вигляді цієї організаційно правової форми в 2016 році був створений «Футбольний клуб «Металіст 1925» Харків». Особливістю правового статусу подібних спортивних організацій є те, що всі вони створюються з метою отримання прибутку від своєї діяльності.

Наступним, центральним суб'єктом спортивних правовідносин є спортсмени. Раніше вже згадувалося, що спорт ділиться на два великі блоки – спорт любительський (аматорський) і спорт професійний. Спортсмени в Україні теж діляться на аматорів і професіоналів. Аматори не мають на меті отримання доходу від своєї спортивної діяльності, професіонали ж від занять спортом отримують постійний прибуток. Відповідно – любители і професіонали мають різний правовий статус.

Відповідно до ст. 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» професійний спорт – це комерційний напрямок діяльності в спорті, пов'язаний з підготовкою і проведенням видовищних спортивних заходів на високому організаційному рівні з метою отримання прибутку. Діяльність у професійному спорті спортсменів, тренерів та інших фахівців, яка полягає в підготовці та участі в спортивних змаганнях серед спортсменів-професіоналів і є основним джерелом їх доходів, здійснюється відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт», Кодексу законів про працю України та інших нормативно-правових актів, а також статутних та регламентних документів відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій. Спортсмен набуває статусу спортсмена-професіонала з моменту укладення контракту з відповідними суб'єктами сфери фізичної культури і спорту про участь у змаганнях серед спортсменів-професіоналів. Тобто, в Україні спортсмен-професіонал укладає зі своїм роботодавцем особливу форму трудового договору – контракт, і при виникненні спірних питань, пов'язаних з даним контрактом, суди України вирішують подібного роду конфлікти виключно на підставі Закону України «Про фізичну культуру і спорт» та Кодексу законів про працю України. Укладання між спортсменом-професіоналом і роботодавцем цивільно-правового договору є неприпустимим.

На відміну від професіоналів, любителі спорту в Україні можуть укладати зі спортивними організаціями договори, які відносяться до сфери цивільного права. І найчастіше, вони стають суб'єктами спортивних правовідносин, коли беруть участь в спортивних заходах. Так, наприклад, в місті Харкові щороку проходить спортивний захід з марафону та триатлону «Kharkiv International Marathon», для участі в якому любителі спорту реєструються на сайті, підписують заву про звільнення від відповідальності організаторів проекту, а також осіб і організацій, задіяних у проведенні і обслуговуванні даного проекту (розгляд правової природи такого правочину не є метою даної статті), отримують стартові пакети та, в разі фінішування в числі перших, вони отримують відповідні винагороди (дипломи, медалі і т.д.). Проведення подібних спортивних заходів та участь в них регулюються підрозділом 1 «Недоговірні зобов'язання» параграфом 2 «Публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу» Цивільного кодексу України. Окремо слід відзначити, що законодавчого визначення аматорів в спорті або спортсменів - любителів в Україні не існує.

Останнім суб'єктом спортивних правовідносин є спортивні агенти. Слід зазначити, що законодавство України не знає таких понять, як «спортивний агент» і «агентська діяльність». Хоча в регламентах федерацій з відповідних видів спорту згадуються агенти. Наприклад, Регламент Федерації футболу України визначає спортивного агента, як фізичну особу, яка за плату на постійній основі представляє футболіста клубам з метою найму його на роботу або клуб з метою укладення трансферного контракту. Крім того, інтереси футболіста можуть представляти фізичні особи, що діють від імені футболіста, якщо вони є батьками, братом, сестрою або дружиною даного футболіста (без права передоручення) [12]. Два рази на рік Федерація футболу України проводить іспит на отримання свідоцтва на ведення посередницької діяльності у футболі. І кожен раз оновлює списки діючих посередників на своєму сайті. На питання яким саме договором регулюються відносини між агентом спортсменом і спортивною організацією українське законодавство відповіді не дає. Здається, що в даних правовідносинах можуть використовуватися елементи договору про надання послуг, договору доручення, комісії або агентського договору.

У висновку хотілося б зауважити, по-перше, факт, що відносини, що складаються в сфері фізичної культури і спорту, відносяться до правовідносин, на сьогоднішній день є безперечним. Ці правовідносини мають свою специфіку, яка проявляється в площі їх регулювання. Розглядаючи лише такий елемент правовідносини, як суб'єкт, ми вже змогли побачити, що діяльність суб'єктів спортивних відносин регулюється як нормами приватного, так і нормами публічного права. По-друге, в сфері фізичної культури і спорту діють суб'єкти публічного права основними обов'язками і завданнями яких є організація, координація, популяризація спорту в країні, але в той же час, ці ж суб'єкти виконують завдання, що відносяться до сфери приватного права – наприклад, укладання трудових договорів зі спортсменами збірних команд країни. По-третє, в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» встановлюється перелік спортивних організацій, які можуть бути утворені в різних організаційно-правових формах. Дані організаційно-правові форми визначають і правовий статус тієї чи іншої фізкультурно-спортивної організації. По-четверте, відповідно до сучасного законодавства України спортсмени-професіонали можуть укласти зі спортивною організацією виключно трудовий договір (контракт), правовий статус спортсмена-любителя законами України не встановлюється. По-п'яте, законодавство України не дає визначення «спортивний агент», «спортивний представник», «спортивна діяльність», відповідно не встановлюється і договір, відповідно до якого спортивні агенти або представники можуть представляти інтереси свого клієнта, не встановлюється і перелік послуг ними що надаються.

Список використаних джерел

1. Васькевич В. П. Гражданско-правовое регулирование отношений в области профессионального спорта : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Владимир Петрович Васькевич. — Казань, 2006. — 216 с.
2. Дем'янова О. В. Окремі аспекти застосування категорії «правовідношення» у сфері цивільного процесу / О. В. Дем'янова // Прикарпатський юридичний вісник, 2016, Випуск 5 (14). — С. 20–24.
3. Шагиева Р. В. Правоотношения и их роль в реализации права / Р. В. Шагиева // Вестник РУДН, серия Юридические науки, 2015. — № 3. — С. 92–99.
4. Кикоть Г. В. Юридичні факти в системі право- відносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Г. В. Кикоть ; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. — Київ, 2006. — 19 с.
5. Халфина Р. О. Общее учение о правоотношении / Р. О. Халфина. — М. : Юридическая литература, 1974. — 352 с.
6. Сурилов А. В. Теория государства и права / А. В. Сурилов. — Киев ; Одесса : Выща школа, 1989. — 438 с.
7. Про фізичну культуру і спорт : Закон України // Відомості Верховної Ради України, 1994, № 14. — С. 80.
8. Про затвердження Положення про Міністерство молоді та спорту України // Урядовий кур'єр, 2014. — № 121.
9. Про громадські об'єднання : Закон України // Відомості Верховної Ради України, 2013. — № 1. — С. 2
10. Кодекс законів про працю України : Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР, 1971. — № 50. — С. 375.
11. Цивільний кодекс України : Закон України // Відомості Верховної Ради України, 2003. — № 40-44. — С. 356.
12. Регламент Федерації футболу України щодо діяльності агентів футболістів : Затверджений Рішенням Виконавчого Комітету ФФУ від 1 березня 2003 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ffu.org.ua/ ukr/ffu/ndocs/ffu_regulation.

Тихонова Мария Анатольевна,

кандидат юридических наук, доцент

(Харьковский национальный университет внутренних дел)

СУБЪЕКТЫ ПРАВООТНОШЕНИЙ В СФЕРЕ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА

На сегодняшний день одним из самых многогранных и специфических общественных явлений выступает сфера физической культуры и спорта. Именно физическая культура и спорт имеют огромное влияние на формирование волевых и моральных качеств человека, становление и совершенствование его личности, именно эта сфера нашей жизни занимает ведущую роль, как важнейший фактор здорового образа жизни, профилактики заболеваний, формирования гуманистических ценностей, создания условий для всестороннего гармоничного развития человека, выявления резервных возможностей организма, содействует достижению физического и духовного совершенства человека, формирует патриотические чувства у граждан и позитивный имидж нашего государства в мировом сообществе.

В Украине и мире принято делить исследуемую нами сферу на два больших блока - профессиональный спорт и аматорский (любительский) спорт. Как справедливо заметил один из известных ученых, что поскольку профессиональный спорт непосредственно связан с большими финансовыми вложениями он, в свою очередь, проник во все сферы общественных отношений, и в первую очередь, в экономическую. Целью организации, предприятия, заводы и фабрики работают, исключительно, в спортивной сфере. На сегодняшний день в индустрии профессионального спорта находятся в постоянном обороте миллиарды долларов, оказывая положительное влияние на эконо-

мическое развитие государства. Спорт - это, в первую очередь, здоровье нации в целом. Развитие и рост экономики любого государства неразрывно связаны и более того, находятся в прямой зависимости от здоровья его населения. развитием профессиональной спортивной деятельности все более значимой становится проблематика механизма ее правового регулирования. Но, по нашему мнению, любительский спорт, который обычно привлекает меньше денег, но более способствующий ведению здорового образа жизни наших граждан, профилактики заболеваний и формирования гуманистических ценностей, чувств патриотизма у нашей молодежи, создающий условия для всестороннего гармоничного развития каждого человека нашей страны, так же требует не менее тщательного исследования с точки зрения права.

В предлагаемой автором статьи делается вывод, что сфера физической культуры и спорта подпадает под регулирование правом, что отношения в этой сфере являются правоотношениями, и рассматриваются субъекты этих правоотношений.

Ключевые слова: правоотношения, физическая культура и спорт, субъекты правоотношений.

Tikhonova Maria Tikhonova Maria Anatolievna,
Candidate of Law, Associate Professor
(Kharkiv National University of Internal Affairs)

SUBJECTS OF RIGHTS IN SPHERE OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS

To date, the sphere of physical culture and sports is one of the most multifaceted and specific social phenomena. It is physical culture and sport that have a great influence on the formation of strong-willed and moral qualities of a person, the formation and perfection of his personality, this sphere of our life occupies a leading role as the most important factor of a healthy lifestyle, the prevention of diseases, the formation of humanistic values, creating conditions for a comprehensive harmonious Human development, identifying the reserve capabilities of the body, contributes to the achievement of the physical and spiritual perfection of human, forms patriotic feelings and a positive image of our state in the world community.

In Ukraine and the world, it is common to divide the sphere of physical training and sport into two large blocks - professional sports and amateur sports. As one well-known scientist rightly noted, that since professional sport is directly connected with large financial investments, it, in turn, has penetrated into all spheres of public relations, and first of all, into the economic one. Entire organizations, enterprises, factories and factories work exclusively in the sports field. To date, the industry of professional sports are in constant circulation of billions of dollars, having a positive impact on the economic development of the state. Sport is, first of all, the health of the nation as a whole. The development and growth of the economy of any state are inextricably linked and, moreover, are directly dependent on the health of its population. The development of professional sports activity is increasingly becoming a problematic mechanism of its legal regulation. But, in our opinion, amateur sport, which usually attracts less money, but more conducive to the healthy lifestyle of our citizens, the prevention of diseases and the formation of humanistic values, feelings of patriotism among our youth, creating conditions for the comprehensive harmonious development of every person in our country. It requires no less careful research from the point of view of law.

In the article proposed by the author, it is concluded that the sphere of physical culture and sports falls under the regulation of law, that relations in this sphere are legal relations, and subjects of these legal relations are considered.

Key words: legal relationship, physical culture and sport, subjects of legal relations.

Надійшла до редколегії 20.04.2017